

hé z vlastností, které jim Koblížek připisuje: tři typů principů pertinence si nejsme vědomi „bezprostředně“, „přímo“ a možná ani „vnitřně“, jak Koblížek uvádí, protože musí být tematizovány právě faktickou promluvou (např. tou Koblížkovou). A protože se jeví až v souvislosti s výsledky procesu mluvení, resp. vyjadřování, těžko lze také věřit tomu, že jsou jednoduše „apriorní“.

Není pochyb o tom, že Koblížkova „fenomenologická esej“ má čtenářům se zájmem o současnou filosofii řeči mnoho co nabídnout. Na druhou stranu je ovšem nutno podotknout, že se nezajímá o fenomenologii jako o komplexní a dynamic-kou tradici myšlení, a namísto toho se v několika zásadních ohledech spokojuje s Posovou zjednodušující představou „bezprostředního“, „subjektivního“ vědomí jazyka. Naznačené potíže nicméně poukazují na to, že má smysl věnovat pozornost i tomu, jak od Posových dob fenomenologie proměnila svůj výklad vztahu subjektivity a objektivit, filosofické reflexe, řeči či fenomenologického popisu.

Jan Halák

Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci
jan.halak@upol.cz

John Webster: Animal Welfare *Understanding Sentient Minds and Why It Matters*

Oxford, Wiley-Blackwell – UFAW Animal Welfare series 2022. 176 s.

Animal welfare patří v současnosti k hojně diskutovaným tématům. Kvalitu fyzického a psychického blaha mimolidských zvířat (*non-human animals*)¹ lze zkoumat z mnoha zorných úhlů. Vzhledem k tomu, že nemůžeme s jistotou vědět, co si zvířata skutečně „myslí“ (jsme schopni to pouze odhadovat na základě dostupné evidence), existuje mnoho názorů na to, co je pro ně nejlepší. Důležitou roli v této souvislosti hrají také převažující přesvědčení a aktuální preference většinové společnosti. V dnešní době snad už nikdo nepochybuje o tom, že živočišné mohou trpět, protože vědecké důkazy spolu s projevy zvířat jednoznačně ukazují, že ano.

¹ V současnosti se stále více prosazuje užívání termínu „mimolidská zvířata“, což má naznačovat, že se člověk nikterak výrazně neodlišuje od ostatních živočišných druhů. Často se tento pojem užívá ve spojení s oborem Human-Animal Studies. Více o této problematice: Vandrovcová, T., *Sociologie zvířat: přehledová stat' o oboru Human-Animal Studies*. 2015. Dostupné na: https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c3/a1922/f28/NS15-1_Sociologie%20zvirat.pdf; [cit. 8. 1. 2024].

Tato problematika je pravděpodobně nejvíce diskutována s ohledem na hospodářská a laboratorní zvířata, ovšem týká se všech živočišných druhů, ať už daný jedinec patří podle standardního řazení mezi zvířata domácí či divoká.

Zkoumání blaha mimolidských zvířat se zabývá nejen animal welfare přístupy, ale věnuje se i vztahu člověka a zvířat obecně. Snaží se především nalézt odpovědi na otázky, zda má vše živé vnímající mysl – a pokud ano, jak lze tento typ myslí definovat a jakým způsobem ke zvířatům, která jí disponují, nejlépe přistupovat. Na tyto otázky se soustřeďuje i John Webster, který zakládá svůj etický přístup na dostupných důkazech o povaze zvířecích myslí.

Ve zde recenzované knize autor v rámci svých analýz často odkazuje na dvě svá předchozí díla, která vyšla i v českých překladech pod názvy *Welfare: Životní pohoda zvířat aneb Střízlivé kázání o ráji* a *Životní pohoda zvířat: Kulhání k ráji*.² Tyto knihy byly publikovány v rámci UFAW,³ stejně jako zatím Websterova poslední práce.⁴ To vše symptomaticky odkazuje k Websterovým dlouholetým a úspěšně se rozvíjejícím zkušenostem a zájmům v rámci tématu animal welfare.

V textu recenzované knihy se autor zabývá mnoha druhy živočichů, přičemž jejich škála je vzhledem k délce publikace vskutku rozsáhlá. Autorovým cílem však není zmínit všechny druhy zvířat, snaží se pouze na konkrétních zástupcích určitých tříd ukázat, jak můžeme lépe porozumět jejich myslím. Dle mého názoru se Websterovi podařilo zdůraznit u každého druhu to, co definuje jeho jedinečnost a individuální potřeby. Zdá se mi však, že o něco větší pozornost věnuje hospodářským zvířatům.

Celosvětové diskuse týkající se myslí zvířat se často prolínají například s výzkumy z oblasti psychologie, biologie či antropologie. Kardinální otázkou při tom je: Do jaké míry je vůbec možné proniknout do zvířecí myslí? Webster ve svém textu poučeně vychází z uznávaných výzkumů a svá tvrzení opírá o vědecké důkazy. Zároveň ale tvrdí, že je pro nás zvířecí mysl neprobádanou oblastí, a proto není možné vyhnout se určitým racionálním spekulacím. Ostatně se jich sám po časném avizování opakovaně dopouští.

Autor zkoumá a definuje pojmy vnímání (*sentience*), vědomí (*consciousness*) a myslí (*mind*). V souvislosti s tím se snaží zohlednit všechny klíčové debaty, které v současnosti na toto téma probíhají. Termín vnímání Webster používá k popisu vjemů a emocí. Vědomí pro něj představuje složitější kognitivní zpracování

2 Webster, J., *Welfare: Životní pohoda zvířat aneb Střízlivé kázání o ráji*. Přel. M. Špinko. Praha, Nadace na ochranu zvířat 1999; Webster, J., *Životní pohoda zvířat: Kulhání k ráji*. Přel. R. Šonková. Praha, Práh 2009.

3 The Universities Federation for Animal Welfare (UFAW) je mezinárodně uznávaný vědecký a vzdělávací spolek, který se zabývá animal welfare tématy. Více informací lze nalézt na: <https://www.ufaw.org.uk/>; [cit. 8. 1. 2024].

4 Webster, J., *Animal Welfare: Understanding Sentient Minds and Why It Matters*. Oxford, Wiley-Blackwell – UFAW Animal Welfare series 2022, s. 14.

příchozích informací vzhledem k minulým zkušenostem, které mohou nebo nemusí zahrnovat pocity. Co se týče pojetí mysli, má Webster blízko k pozici fyzikalismu (*physicalism*), jejíž zastánci tvrdí, že vše v mysli je fyzické, vysvětlitelné skrze neurobiologické procesy. Pro Webstera osobně je ale celá problematika složitější a v jeho pojetí je mysl komplexem abstrakcí, které nemůžeme zcela popsat jen v termínech neurobiologie. Přiklání se tedy k tzv. nereduktivnímu fyzikalismu (*non-reductive physicalism*).⁵ Zároveň zdůrazňuje, že skrze zkoumání zvířecí kognice můžeme lépe porozumět vnímání, vědomí a mysli obecně.

Při zkoumání zvířecí „mysli“ si samozřejmě musíme položit i otázku, jaká metoda je při studiu kognitivních projevů živočichů nejlepší. Dle Webstera je optimálním přístupem syntéza ověřených vědeckých poznatků a pokusů o včítění. Laboratorní výzkumy slouží jako základ analytických zkoumání, ovšem ne vždy lze jejich výsledky aplikovat s univerzální platností. Webster upozorňuje také na to, že v mnoha případech jsou špatně formulovány otázky a témata výzkumu, protože nezohledňujeme specifika zvířecích druhů. Například celou svou knihou rázně odmítá antropomorfní pohled a tvrdí, že nemůžeme přepisovat lidské charakteristiky mimolidským zvířatům. Neměli bychom např. v žádném případě předpokládat, že čím více je nám zvíře podobné, tím je inteligentnější a tím více bychom ho měli respektovat. Kromě toho jsou v některých případech zvířecí schopnosti i lepší než lidské (například schopnost vnímat magnetické pole).

Pro každé zvíře je důležité něco jiného, nemůžeme tedy aplikovat stejnou sadu pravidel výzkumu na všechny druhy. Websterovy názory je v tomto smyslu možné uvést do souladu s pojmem *Umwelt* (žitý svět): každý organismus reflektuje svět odlišným způsobem – podle toho, co je pro něj důležité. V autorově přístupu hraje roli i kognitivní etologie, zkoumá chování jednotlivých druhů v závislosti na prostředí, které podle něj představuje velmi důležitý faktor jejich života. Dokládá, že například chování různých krys se liší podle toho, zda daná krysa vyrostla uprostřed svého druhu, při kontaktu s člověkem, nebo v laboratoři. Zvířata se vyvíjejí na základě svých prostředí a uplatňují při tom nejlepší strategie umožňující přežití.

Knihy má celkem tři logicky strukturované části, jednotlivé kapitoly v nich jsou přehledně seřazené. První část knihy se zabývá vnímající myslí, smysly, dovednostmi a strategiemi zvířat v rámci přežití a sociálního života. Zvířata podle Webstera nežijí pouze v přítomnosti a nepotřebují vědomí k tomu, aby interpretovala a pamatovala si minulé zkušenosti a pocity. Mají schopnost soustředit se na to, na čem jim záleží nejvíce. Webster si k vysvětlení svých tezí dopomáhá pěti buddhistickými skandhami, kterými jsou (od nejnižší k nejvyšší): forma, cítění, vnímání, mentální formace a vědomí. Lidé dosahují všech pěti úrovní, avšak respekt si dle Webstera zaslouhuje už i nejnižší stupeň.

5 Tamtéž, s. 17.

V této souvislosti Webster rozebírá mimo jiné nesobecké projevy empatie a soucitu s druhými, přičemž uvažuje nad tím, do jaké míry to souvisí s teorií mysli, a klade důraz na sociální učení.⁶ Obecně považuje za důležitější spíše zkušenost než instinkt. Stručně řečeno, teoretický rámec Websterova pojetí se opírá o filosofii mysli, skrze kterou interpretuje jednotlivé příklady.

V druhé části své knihy se Webster snaží ukázat, jak byla vnímající mysl tvarována prostřednictvím adaptace na prostředí, ve kterém se daný druh vyskytuje.⁷ Velkým tématem je této souvislosti domestikace, kterou se Webster snaží v nejvyšší možné míře popsat skrze pohled domestikovaných zvířat.⁸ S autorovým požadavkem, aby bylo ponecháno domestikovaným zvířatům tolik svobody k vyjádření jejich přirozeného chování, kolik je jen možné, by jistě souhlasili zvířecí psychologové. Domestikaci Webster vnímá jako proces, který jde proti přírodnímu výběru. Problémem je především kontrola reprodukce zvířat. Chceme, aby vyhovovala našim potřebám, a sobecky proto praktikujeme umělý výběr takových vlastností, které nejlépe slouží nám. Autor se v souvislosti s tímto problémem nezaměřuje pouze na hospodářská zvířata, ale zmiňuje například i psí plemena, která označuje za nepřirozený lidský konstrukt.⁹

Šlechtění však nepředstavuje komplikace pouze z welfare hlediska, důležité jsou i morální ohledy. Nakolik je etické takové šlechtění, které zvířeti působí bolest jen kvůli tomu, aby byla jeho tělesná stránka bezohledně přizpůsobena našim požadavkům? Webster uvádí defekty psích plemen, ovšem vzhledem k tomu, že popisuje domestikaci i u koček, postrádám zmínku také o rizicích, jež šlechtění představuje u kočičích plemen. Vážné problémy a kontroverze vzbuzují například hybridní chovy.¹⁰

Kočí psychologové by jistě byli nadšeni Websterovou poznámkou týkající se behaviorálních problémů koček a nelibosti, kterou vyvolávají na straně majitelů. Ve většině případů se totiž nejedná o skutečné problémy, ale pouze o manifestaci přirozeného sociálního chování. Jak ovšem lidé mají takové situace řešit? Rozporuplné reakce může v souvislosti s tímto tématem vyvolat např. autorův přístup ke kastraci. Webster je přesvědčen, že kvalita života domestikovaných koček se po tomto zákroku zlepší, považuje ho dokonce za laskavost, kterou jim majitel prokazuje.¹¹ Ohledně toho, zda kočky kastrovat nebo ne, probíhají ovšem horlivé dis-

6 Webster v textu často uvažuje o připsání určitých úrovní „mysli“ některým zvířatům, ovšem čím tak velmi obezřetně.

7 Tamtéž, s. 65.

8 Autor upřednostňuje termín „domesticated“ namísto pojmu „domestic“. Domnívá se totiž, že toto označení přímo vystihuje daný proces. Viz tamtéž, s. 107.

9 Tamtéž, s. 109.

10 Hybridní šlechtění se zakládá na křížení domácích koček s divokými (například ocelotem dlouhoocasým, africkým servalem, karakalem aj.). Tímto křížením vznikla taková plemena, jako jsou kočka bengálská, savanová, chausie či caracat.

11 Webster, J., *Animal Welfare: Understanding Sentient Minds and Why It Matters*, c.d., s. 114.

kuse. Lidé se mohou i na jejich základě rozhodnout buď pro podřízení uspokojování instinktivních tužeb kočky celkové kvalitě a délce jejího života, přičemž uplatňují utilitárně perfekcionista postoj, nebo mohou naopak zvolit laissez-faire přístup, který dává přednost naplňování psychobiologických potřeb zvířat.¹² Vždy je nicméně při takovém rozhodování důležité specifikovat, k jaké kočičí kultuře zvíře náleží.¹³

Třetí část knihy nese jasné poselství: zvířata disponují cítěním a potřebami, na kterých jim záleží, proto by na nich mělo záležet i nám.¹⁴ A ačkoliv si to mnoho lidí může myslet, jen milovat zvířata nestačí. Lidé nesou odpovědnost za celý živý svět – zásadní je v této souvislosti pro Webstera postoj Alberta Schweitzera, od kterého přejímá princip úcty k životu. Naš respekt vůči všem druhům vnímajících zvířat a naše jednání vůči nim bychom měli zakládat na nejlepším možném porozumění jejich životům. Záleží na tom, jak zvířata vnímají svět, jak ho vidí ona, ne jen na tom, jak ho vidíme my. Proto je podle autora důležité snažit se na zvířata nějakým způsobem „naladit“. Když se snažíme porozumět druhému člověku, také se do něj musíme vcítit. Je vlastně podivné, že u zvířat máme tendenci chovat se jinak.

Podle Webstera je naší povinností respektovat potřeby všech životních forem a snažit se minimalizovat individuální utrpení všech živých tvorů. Konkrétně jde o to zajistit zvířatům život, který stojí za to žít, a docílit toho, že my i zvířata, která jsou v naší péči, se budeme mít co možná nejlépe. V této souvislosti Webster rovněž popisuje známý zákon pěti svobod.

Websterova kniha má spíše pozitivní než negativní ráz. Namísto publikování např. drastických fotografií trpících zvířat autor trpělivě a opakovaně zdůrazňuje, jak může být společně soužití s nimi krásné. V tomto ohledu Webster formou svého sdělení v určitém smyslu připomíná dokumenty Davida Attenborougha: přestože jeho filmy referují o nebezpečí klimatické změny, jejich závěry ohledně zachrany přírodního prostředí rovněž nevyznívají tragicky.¹⁵ Webster se nedožaduje extrémních opatření, nechce po lidstvu, aby přestalo konzumovat maso nebo odmítalo chodit do zoologických zahrad. Hájí pouze kontrolu růstu populace, která pro něj – s ohledem na udržitelnost životního prostředí – představuje nezbytnou nutnost.

12 Více o tomto přístupu: Wongsangchan, C. – McKeegan, D., *The Views of the UK Public Towards Routine Neutering of Dogs and Cats*. 2019. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/332178423_The_Views_of_the_UK_Public_Towards_Routine_Neutering_of_Dogs_and_Cats; [cit. 8. 1. 2024].

13 Více o kočičích kulturách lze nalézt v knize: Alger, J. – Alger, S., *Cat Culture: The Social World of a Cat Shelter*. Philadelphia, Temple University Press 2003.

14 Webster, J., *Animal Welfare: Understanding Sentient Minds and Why It Matters*, c.d., s. 125.

15 Viz např. dokument Davida Attenborougha *Život na naší planetě*. Dostupné na: <https://www.netflix.com/title/80216393>; [cit. 8. 1. 2024]. Na rozdíl od mnoha jiných snímků, které jsou založeny na katastrofické vizi budoucnosti naší Země, Attenboroughův dokument ukazuje, že ještě není pozdě, a autor v něm naopak předkládá své návrhy na záchranu životního prostředí. V podobném smyslu se Webster snaží pojednávat o důležitosti života zvířat – jeho cílem je seznámit veřejnost s jejich vnímáním a pocity, přičemž zároveň svým čtenářům radí, jak lze zvířatům lépe porozumět.

Tvrdí, že pokud je jasné, že možné alternativy jsou pro zvířata i přírodu horší, je tento postup přijatelný. Nemůžeme zachránit každého – a neměli bychom se o to ani pokoušet. Důsledky, které by z toho vyplynuly, by mohly být katastrofální.¹⁶

Kriticky se Webster vymezuje proti obhájčům práv zvířat, kteří jsou proti jakémukoliv využívání zvířat lidmi, neboť považují každé takové jednání za amorální a vykořisťující. Stanoviska stoupenců animal welfare – a tudíž i Webstera –, kteří naopak tvrdí, že je třeba se o zvířata starat a snažit se dosáhnout jejich nejvyššího možného blaha, nepovažují obhájci tohoto typu práv zvířat za dostatečnou. V souvislosti s tímto filosoficko-právním konceptem je čteně citován druhismus, jehož zastáncem je například Peter Singer.¹⁷

Websterova kniha je plná doprovodných grafických znázornění, která pomáhají pochopit probíraná témata. Autor se snaží o zlepšení porozumění vnímajícím zvířatům obecně. Publikace tedy není určena pouze akademikům či studentům animal welfare, ale je vhodná pro každého, kdo má zájem o zvířata a jejich celkové blaho, nebo o naši interakci s nimi. Text poslouží každému, kdo se chce o chování, vnímání a pocitech zvířat dozvědět více odborným, a přitom srozumitelným způsobem.

Jana Tajchmanová

Filozofická fakulta Univerzity Hradec Králové
jana.tajchmanova@uhk.cz

Albert Kasanda – Marek Hrubec (eds.): Africa in a Multilateral World Afropolitan Dilemas

London – New York, Routledge 2022. 270 s.

Uplynulé dva roky přinesly hned několik aktuálních titulů, které odborné i širší čtenářské veřejnosti představují a z různých filosofických úhlů pohledu analyticky hodnotí jedinečnost afrického myšlení, potažmo jeho nutné vývojové proměny a strukturální dilemata v současném multilaterálním světě. Prvním z těchto

16 Na důkaz svého tvrzení Webster uvádí případ s rezervací Oostvaardersplassen. Viz Webster, J., *Animal Welfare: Understanding Sentient Minds and Why It Matters*, c.d., s. 139.

17 Viz například: Singer, P., *Osvobození zvířat*. Přel. Z. Janík a Z. Gabajová. Praha, Práh 2001. 259 s.